

УДК 340.11

ББК 67.9(4Укр)

Ю 48

Ю 48 **Юридична наука та практика: виклики сучасності: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції "Актуальна юриспруденція", м. Київ, 17 вересня 2015 року. Тези наукових доповідей.** – К.: "Центр учбової літератури", 2015. – 186 с.

ISBN 978-611-01-0760-0

У збірник увійшли тези наукових доповідей з актуальних проблем юриспруденції, які оприлюднені 17 вересня 2015 року на Інтернет-сторінках сайту www.LegalActivity.com.ua, де додатково можна ознайомитися з відгуками, коментарями та науковими дискусіями учасників конференції, відвідувачів та гостей сайту. Також усі опубліковані матеріали конференції внесені до наукометричної бази РИНЦ (ліцензійний договір №543-09/2013).

Збірник буде корисним і цікавим для наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та наукових установ, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня, студентів юридичного спрямування, юристів, адвокатів, правозахисників, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, інших осіб.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика авторських текстів, які були запропоновані учасниками конференції.

Організаційний комітет Міжнародної юридичної науково-практичної Інтернет-конференції не завжди поділяє думки учасників конференції.

Повну відповідальність за зміст тез доповідей, достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ББК 67.9(4Укр)

ISBN 978-611-01-0760-0

Усі права захищені. За будь-якого використання матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

© Колектив авторів, 2015

© МЮНПІК "Актуальна юриспруденція", 2015

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

БІЛОУС Василь Васильович,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики Національного юридичного
університету ім. Я.Мудрого (м.Харків)*

За даними Служби безпеки України, станом на 10 вересня 2015 р. у зоні проведення антитерористичної операції зникли безвісти 804 особи. За оцінками міжнародних гуманітарних організацій, реальна кількість зниклих безвісти є більшою, однак масштаби проблеми неможливо оцінити через відсутність доступу на окуповані території [1].

Не заглиблюючись у дефінітивні проблеми правового регулювання розшуку безвісно відсутніх осіб [2], відзначимо, що насильницькі зникнення призводять до порушення цілого комплексу прав людини, проголошених Загальною декларацією прав людини і закріплених в двох Міжнародних пактах про права людини, а також в інших основних міжнародних договорах з прав людини. При зникненні людини можуть бути порушені такі громадянські або політичні права індивіда, як право: на визнання правосуб'єктності; на свободу і безпеку особи; не бути підданим тортурам та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поведження та покарання; на життя, коли зниклого убито; на індивідуальність; на справедливий судовий розгляд і на судові гарантії; на ефективні засоби захисту, включаючи відшкодування і компенсацію; знати правду про обставини зникнення. Зникнення людей, як правило, призводять і до порушення різних економічних, соціальних і культурних прав і вкрай негативним чином можуть вплинути на реалізацію цих прав членами родини жертви. Зникнення основного годувальника часто ставить сім'ю в стан відчаю, за якого не можуть бути реалізовані права, передбачені у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, а саме, право на захист сім'ї і надання їй допомоги;

на достатній життєвий рівень; на здоров'я; на освіту [3].

За твердженням Уповноваженого Президента України з питань мирного врегулювання ситуації на Донбасі І. Герашенко, ще страшнішою проблемою є ідентифікація тіл загиблих [1]. Дуже часто її вирішення стає можливим лише завдяки проведенню молекулярно-генетичної експертизи. За повідомленням Радника Президента України з гуманітарних питань О. Богомолець, станом на 08 вересня 2015 р. на проведення експертиз цього виду надійшло 1671 фрагментів тіл загиблих. Виділені з них ДНК-профілі засвідчили належність цих фрагментів 758 особам, з яких завдяки ДНК-аналізу вдалося ідентифікувати 418 осіб, що зникли безвісти в зоні проведення АТО [4]. За деякими оцінками, загальна кількість неототожнених загиблих воїнів сягає тисячі осіб [5].

У невідкладному вирішенні проблеми ідентифікації загиблих учасників АТО зацікавлене, передусім, Міністерство оборони України – центральний орган виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України, особовий склад яких зазнав найбільших втрат під час захисту суверенітету і територіальної цілісності нашої держави протягом 2014-2015 рр. Президент України П. Порошенко нещодавно визнав його найбільш реформованим з усіх міністерств [6]. Однак, дії цього центрального органу виконавчої влади у досліджуваному нами напрямку не відповідають загальній високій оцінці його діяльності та з усією очевидністю не можуть бути визнані реформаторськими.

Так, за останній рік чисельність особового складу Збройних Сил України зросла майже вдвічі – зі 146 до 280 тис. осіб [7]. Однак, лише в рамках четвертої хвилі мобілізації (майже через рік після початку збройної агресії проти України) Міністерством було започатковано фактичне створення Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних [8]. Для розроблення ж проекту законодавчого акту, необхідного для його офіційного впровадження, знадобилося ще більше ніж півроку. Однак, і внесений до парламенту після довготривалого зволікання проект Закону «Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних» № 2504а від 13.08.2015 р. (далі – Законопроект) не може

бути визнаний довершеним, так як не створює адекватних реаліям часу умов для вирішення проблеми ідентифікації військовозобов'язаних.

Зокрема, цим Законопроектом передбачено створення Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних (далі – Реєстр) як автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи, призначеної для накопичення, зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законопроектом відомості, та користування ними, створюваної виключно для забезпечення військового обліку громадян України військовозобов'язаних (призовників) (ч. 1 ст. 1). Потенційна необхідність в *in vivo* або *post mortem* ідентифікації військовозобов'язаних у Законі-проекті взагалі не згадується.

Необґрунтоване обмеження цілей створення Реєстру призвело й до обмеження обсягу бази його даних. Так, ч. 1 ст. 6 і ч. 1 ст. 11 Закону-проекту визначено, що до Реєстру заносяться та зберігаються в базі даних Реєстру такі відомості про військовозобов'язаних (призовників), як: (а) персональні та (б) службові дані. Реєстр ведеться в електронній формі з єдиною централізованою базою даних, яка містить персональні та службові дані всіх військовозобов'язаних (призовників).

Зауважимо, що ще більше ніж два десятиліття тому було офіційно визнано необхідність в оперуванні широким переліком біометричних параметрів військовозобов'язаних (вимірювальних фізичних характеристик або особистісних поведінкових рис, що використовуються для ідентифікації (впізнання) особи або верифікації наданої ідентифікаційної інформації про особу). Про це свідчить, наприклад, обов'язковість унесення до військового квитка офіцера запасу (документа, що визначає належність його власника до офіцерського складу та військового обов'язку) антропометричних даних та групи крові власника квитка [9]. Однак, аналізованим Законопроектом з широкого переліку відомих в теперішній час біометричних параметрів до персональних даних військовозобов'язаного віднесено виключно відцифрований образ обличчя особи (ч. 1 ст. 7). І попри закріплення Закону-проектом механізму, відповідно до якого органи ведення Реєстру (районні (міські) військові комісаріати) отримують лівову частку персональних відомостей з Єдиного державного демографічного реєст-

ру (п. 4 ч. 2 ст. 12), не використано навіть вже існуючий потенціал цього Реєстру, до якого вноситься не тільки відцифрований образ обличчя особи, але й відцифрований зразок підпису особи та, у визначених законом випадках, – відцифровані відбитки пальців рук [10]. Не знайшла свого відображення в положеннях Законопроекту й ідея створення бази даних ДНК військовозобов'язаних для їх гарантованого ототожнення за допомогою методів генетичної ідентифікації, яка була запропонована у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо генетичної ідентифікації військовослужбовців)» № 2001а від 03.06.3015 р., обґрунтовані зауваження щодо основних недоліків якого та пропозиції щодо їх усунення вже оприлюднені нами раніше [11].

Упровадження Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних як сучасної інформаційної технології потребує удосконалення запропонованого Законопроекту на основі врахування зарубіжного досвіду вирішення проблеми ідентифікації військовозобов'язаних. Наприклад, у країні, яку новою Воєнною доктриною України офіційно визнано воєнним противником нашої держави [12], це питання було врегульовано ще у минулому столітті. Так, військовослужбовці та громадяни Російської Федерації, які призиваються на військову службу, з метою ідентифікації особи підлягають обов'язковій державній дактилоскопічній реєстрації, яку здійснюють федеральні органи виконавчої влади, в яких законодавством РФ передбачена військова служба. При цьому під державною дактилоскопічною реєстрацією розуміється діяльність, здійснювана вказаними у законі органами виконавчої влади і федеральними державними установами з отримання, обліку, зберігання, класифікації і видачі дактилоскопічної інформації, встановлення або підтвердження особи, а під дактилоскопічною інформацією – біометричні персональні дані про особливості будови папілярних візерунків пальців і (або) долонь рук людини, які дозволяють встановити особу [13].

Автори законопроекту № 2001а від 03.06.3015 р., орієнтованого на задоволення практичних потреб військовозобов'язаних і членів їх сімей, правоохоронних органів і закладів охорони здоров'я, спираються

на прогресивний досвід іншої зарубіжної держави – стратегічного союзника України. Йдеться про створення в Збройних Силах США Сховища зразків біологічного матеріалу для ідентифікації останків (Armed Forces Repository of Specimen Samples for the Identification of Remains (AFRSSIR), де зберігаються зразки ДНК усіх, хто: а) вступає на військову службу; б) призивався в минулому; в) служить за контрактом; г) перебуває в резерві; а також функціонування Лабораторії з ідентифікації ДНК (The Armed Forces DNA Identification Laboratory (AFDIL), завдання якої полягає у встановленні відповідності зразків ДНК військовослужбовця, який загинув (помер), з тими зразками, що містяться в Сховищі зразків біологічного матеріалу для ідентифікації останків на основі унікальності послідовності чергування нуклеотидів у ланцюжку ДНК кожної особи, своєрідного «генетичного відбитку», що залишається індивідуальним і незмінним протягом усього життя індивідуума.

Якісна перевага України над країною-агресором полягає у принципово іншому ставленні держави і суспільства до своїх захисників: ми не засекречуємо кількості загиблих і зниклих безвісти, не відмовляємося від них і не примушуємо до цього їх рідних чи близьких, а навпаки здійснюємо все можливе для відновлення порушених прав і свобод кожного громадянина. Ініційовану нами 29 серпня 2015 р. електронну петицію «За впровадження прижиттєвої (in vivo) геномної (ДНК) реєстрації учасників АТО для невідкладної ідентифікації поранених і загиблих Захисників України з метою оперативного надання медичної допомоги пораненим, належного вшанування пам'яті полеглих і виплати державної допомоги їх родинам» протягом перших двох діб з моменту її оприлюднення публічно підтримали більше 200 громадян [14].

Відповідно до ч. 3 ст. 6 Законопроекту органам ведення Реєстру заборонено збирати, вносити до Реєстру та зберігати в базі даних Реєстру відомості, не передбачені цим Законом. Тому вирішення проблеми ідентифікації військовозобов'язаних у сучасних умовах повинно здійснюватися комплексно, шляхом: 1) прийняття Закону України «Про державну геномну (генетичну) реєстрацію в Україні», яким було б визначено поняття і статус генетичних даних людини, а військовозобов'язаних віднесено до категорії осіб, які підлягають

обов'язковій ДНК-реєстрації; 2) доповнення визначеного Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» переліку біометричних даних (параметрів) людини її відцифрованим ДНК-профілем (генетичними ознаками), а також іншими біометричними ознаками людини, які є досяжними для пізнання завдяки сучасним засобам і технологіям дослідження; 3) доповнення цими біометричними ознаками закріпленого у Законопроекті № 2504а від 13.08.2015 р. переліку персональних даних, а переліку цілей, на досягнення яких спрямоване упровадження Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних, – ідентифікацією останніх.

Список використаних джерел:

1. У списку СБУ наразі – 804 зниклих безвісти – Геращенко [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2015, 10 вересня. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua>.

2. Козьяков Р.С. Дефінітивні проблеми правового регулювання розшуку безвісно відсутніх осіб / Р.С. Козьяков // Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матер. міжнар. наук.-практич. конф., м. Львів, 14–15 серпня 2015 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2015. – С. 118–120.

3. Насильственные или недобровольные исчезновения [Електронний ресурс] / Управление Верховного комиссара ООН по правам человека. – изложение фактов № 6/Rev.3. – Режим доступу: <http://www.ohchr.org>.

4. ДНК-експертиза допомогла впізнати тіла 418 загиблих в АТО [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2015, 8 вересня.. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua>.

5. Близько тисячі загиблих бійців АТО залишаються невпізнаними – волонтер [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2015, 30 червня. – Режим доступу: <http://www.unian.ua>.

6. Порошенко: найбільш реформованим міністерством стало Міноборони [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2015, 10 вересня. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua>.

7. Впевнений, ми побудуємо таку армію, якою будуть пишатися українці, – Міністр оборони України генерал-полковник Степан Полторак [Електронний ресурс] / Прес-служба Міністерства оборони України. – 2015, 12 вересня. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua>.

8. Мобілізація до лав Збройних Сил України триває планово [Електронний ресурс] / Прес-служба Міністерства оборони України. – 2015, 26 січня. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua>.

9. Про Положення про військовий квиток рядового, сержантського і старшинського складу та Положення про військовий квиток офіцера запасу: Указ Президента України від 25.05.1994 р. № 263/94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

10. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

11. Білоус В.В. Законодавче забезпечення генетичної ідентифікації в Україні: проблеми теорії і практики криміналістики / В.В. Білоус // Право і суспільство. – № 5-2 ч. 3, 2015. – С. 216–224.

12. Нова Воєнна доктрина виходить з тривалості загрози з боку Росії та вимагає повної сумісності Збройних Сил зі стандартами НАТО – Президент [Електронний ресурс] / Прес-служба Президента України. – 2015, 2 вересня. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

13. О государственной дактилоскопической регистрации в Российской Федерации: Федеральный закон от 25 июля 1998 г. № 128-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duma.gov.ru>.

14. За впровадження прижиттєвої (in vivo) геномної (ДНК) реєстрації учасників АТО для невідкладної ідентифікації поранених і загиблих Захисників України з метою оперативного надання медичної допомоги пораненим, належного вшанування пам'яті полеглих і виплати державної допомоги їх родинам: Петиція №22/000692-еп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://petition.president.gov.ua/petition/692>.

